Bolyai János
Matematikai Társulat

Arany Dániel Matematikai Tanulóverseny

2020/2021-es tanév

Haladók III. kategória 1. forduló

Megoldások és javítási útmutató

1. Határozzuk meg, hogy pontosan mely értékeket veheti fel az alábbi kifejezés?

$$[2a+3b]-[a]-[b]-[a+2b]$$

Az a és b tetszőleges valós számok, $[c]$ pedig a c egész részét jelöli. **7 pont**

Megoldás. Jelöljük a egészrészét x-szel, törtrészét h-val, b egészrészét y-nal, törtrészét k-val.

Azaz $a=x+h$, $b=y+k$, ahol $h,k \in [0,1[$. Ezeket a és b helyére beírva kapjuk, hogy $[2a+3b]=[2x+3y+2h+3k]$, valamint $[a+2b]=[x+2y+h+2k]$. 1 pont

Használjuk ki, hogy ha egy r valós számot felírunk $r=z+m$ alakban, ahol z egész szám, akkor

$$[r]=z+[m]\,.$$

Emiatt $[2x+3y+2h+3k]=2x+3y+[2h+3k]$, ugyanígy $[x+2y+h+2k]=x+2y+[h+2k]$.

Mindezeket az eredeti kifejezésbe helyettesítve kapjuk, hogy

$$[2a+3b]-[a]-[b]-[a+2b]=[2h+3k]-[h+2k]\,.$$ 2 pont

$h,k \in [0;1[$ miatt a kisebbítendő értéke 0, 1, 2, 3, 4 lehet, a kivonandóé 0, 1, 2.

Vegyük figyelembe, hogy $[2h+3k] \geq [h+2k]$. Ezért a különbség értéke 0, 1, 2, 3, 4 lehet. 1 pont

A 4 nem valósulhat meg, mert ehhez az kellene, hogy $2h+3k \geq 4$ és $h+2k \leq 1$ egyszerre teljesüljön, ami lehetetlen, hiszen a második egyenlőtlenséget 2-vel szorozva $2h+4k \leq 2$ adódik, ami ellentmondásban áll az elsővel. 1 pont

A 3 bekövetkezhetne úgy, hogy $4-1$, vagy $3-0$.

Az első esetben $2h+3k \geq 4$ és $2 > h+2k \geq 1$ kellene, de a másodikat 2-vel szorozva itt is kiderül az ellentmondás.

A második esethez az kellene, hogy és $4 > 2h+3k \geq 3$ és $1 > h+2k \geq 0$, de a másodikat 2-vel szorozva itt is ellentmondásra jutunk. 1 pont

A 2 megvalósulhat $3-1$ alakban, például $h=0{,}19$, $k=0{,}9$ választásasal.

Az 1 megvalósulhat $1-0$ alakban például $h=0{,}6$, $k=0$ választással.

A 0 is könnyen elérhető például $h=0$, $k=0$ esetén.

Azaz a kifejezés a 0, 1, 2 értékeket veszi fel. 1 pont

Összesen: **7 pont**

2. Határozzuk meg az összes olyan n pozitív egész számot, melyre egy $n \times n$-es táblázat mezői kitölthetők az 1, 2, -3 számokkal úgy, hogy minden sorban és minden oszlopban a számok összege 0 legyen. **7 pont**

Megoldás. $n = 1$, 2 esetén a megfelelő kitöltés nem valósítható meg, hiszen ha a táblázat kitöltéséhez nem használjuk a -3-at, akkor a sor- és oszlopösszegek mindegyike pozitív lesz, ha viszont valamelyik mezőbe beírjuk a -3-at, akkor ezen cella sorában és oszlopában negatív összeget kapunk. 1 pont

$n \geq 3$, $n \in \mathbb{N}^+$ esetén viszont a megfelelő kitöltés mindig megvalósítható. A táblázat kitöltése az alábbi konstrukció szerint valósítható meg:

- Először kitöltjük az 1, 2, -3 segítségével az első sort úgy, hogy a benne levő számok összege 0 legyen.
- Ezután a 2., 3., …, n. sort a megadott sorrendben úgy töltjük ki, hogy a felettük levő sorhoz képest a számokat mindig eggyel jobbra toljuk. Tehát
  - a $(k+1)$. sor 2. eleme a k. sor 1. eleme lesz ($k = 1, 2, \ldots, n-1$);
  - a $(k+1)$. sor 3. eleme a k. sor 2. eleme lesz,
  - $\vdots$
  - a $(k+1)$. sor n. eleme a k. sor $(n-1)$. eleme lesz,
  - végül a $(k+1)$. sor 1. eleme a k. sor n. eleme lesz. 1 pont

$n = 3m$, $n \in \mathbb{N}^+$ esetén az első sor kitöltéséhez például az $(1,2,-3)$ számsorozatot használhatjuk fel m-szer, 1 pont

$n = 3m+1$ esetén az $(1,1,1,-3)$ számsorozatot az $(1,2,-3)$ számhármas követheti $\dfrac{n-4}{3}$-szor, 1 pont

$n = 3m+2$ esetén a $(2,2,2,-3,-3)$ számsorozatot az $(1,2,-3)$ számhármas követheti $\dfrac{n-5}{3}$-szor. 1 pont

A megfelelő kitöltések szerkezetét az alábbi táblázatok mutatják be $n = 6$, 7, 8 esetén:

$n = 6$

1	2	-3	1	2	-3
-3	1	2	-3	1	2
2	-3	1	2	-3	1
1	2	-3	1	2	-3
-3	1	2	-3	1	2
2	-3	1	2	-3	1

$n = 7$

1	1	1	-3	1	2	-3
-3	1	1	1	-3	1	2
2	-3	1	1	1	-3	1
1	2	-3	1	1	1	-3
-3	1	2	-3	1	1	1
1	-3	1	2	-3	1	1
1	1	-3	1	2	-3	1

$n = 8$

2	2	2	-3	-3	1	2	-3
-3	2	2	2	-3	-3	1	2
2	-3	2	2	2	-3	-3	1
1	2	-3	2	2	2	-3	-3
-3	1	2	-3	2	2	2	-3
-3	-3	1	2	-3	2	2	2
2	-3	-3	1	2	-3	2	2
2	2	-3	-3	1	2	-3	2

Mivel

$$m\left[1+2+(-3)\right] = 0, \left[1+1+1+(-3)\right] + \frac{n-4}{3}\left[1+2+(-3)\right] = 0,$$

$$\left[2+2+2+(-3)+(-3)\right] + \frac{n-5}{3}\left[1+2+(-3)\right] = 0,$$

ezért minden esetben a táblázat első sorában a beírt számok összege 0. 1 pont

Továbbá, mivel a sorokban a ciklikus jobbra tologatás miatt mindig ugyanaz az n db szám szerepel, ezért a többi sorban is a számok összege csak 0 lehet.
Másrészt mivel az első sor számai a ciklikus jobbra tologatás miatt mindig másik oszlopba kerülnek, ezért mindegyikük minden oszlopba pontosan egyszer jut el. Így oszloponként is a számok összege csak 0 lehet. 1 pont
Ezzel a megadott konstrukció helyességét igazoltuk.

Összesen: **7 pont**

3. Egy 45°-os szöggel rendelkező ABC háromszöget az ábra szerint lerajzoltunk egy négyzethálós lapra. Határozzuk meg a háromszög másik két szögét. (A és B rácspont.)

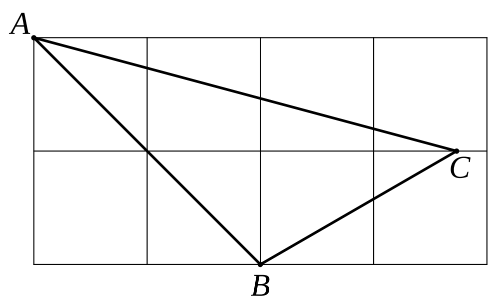

7 pont

Megoldás. Alkalmazzuk az ábra szerinti jelöléseket. Ekkor az OAB egyenlő szárú derékszögű háromszög, hegyesszögei 45°-osak.

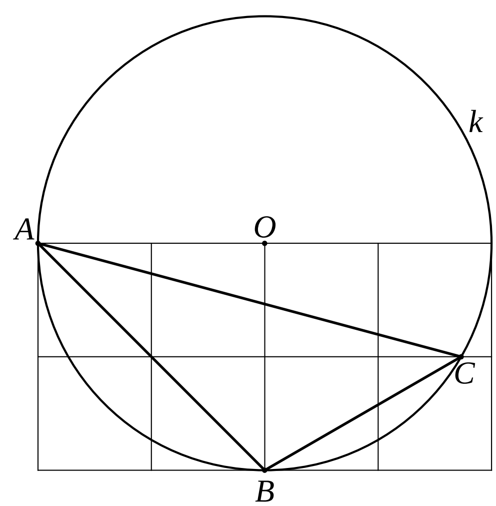

$CAB\sphericalangle < OAB\sphericalangle = 45^\circ$ és $ABC\sphericalangle > ABO\sphericalangle = 45^\circ$ alapján az ABC háromszög 45°-os szöge csak a C csúcsnál lehet. 1 pont

Mivel $OA = OB$ és $BOA\sphericalangle = 90^\circ = 2 \cdot BCA\sphericalangle$, ezért az ABC háromszög körülírt körének középpontja O és $OB = OC$. 2 pont

Másrészt C rajta van az OB szakasz felezőmerőlegesén, így $BC = OC$, tehát az OBC háromszög szabályos és $COB\sphericalangle = 60^\circ$. 2 pont

Az adott ívhez tartozó kerületi és középponti szögek viszonyát figyelembe véve:

$$CAB\sphericalangle = \frac{1}{2} COB\sphericalangle = 30^\circ \quad \text{és} \quad ABC\sphericalangle = 180^\circ - BCA\sphericalangle - CAB\sphericalangle = 180^\circ - 45^\circ - 30^\circ = 105^\circ.$$

Tehát az ABC háromszög másik két szöge 30° és 105° nagyságú. 2 pont

Összesen: **7 pont**

4. Nevezzük az n pozitív egész számot „prímben gazdag” számnak, ha a prímtényezős felbontásában szereplő prímek mindegyikének négyzetével is osztható. Bizonyítsuk be, hogy végtelen sok „prímben gazdag” szomszédos számpár létezik. **7 pont**

Megoldás. A $(8;9)$ számpár megfelel a feladat feltételeinek, mivel $8 = 2^3$ és $2^2 \mid 8$, illetve $9 = 3^2$ és $3^2 \mid 9$. Tehát legalább egy „prímben gazdag” szomszédos számpár biztosan létezik. 1 pont

Használjuk fel az alábbi tulajdonságokat:

a) a négyzetszámok „prímben gazdag” számok,
b) két „prímben gazdag” szám szorzata is „prímben gazdag” szám.

Az *a)* tulajdonság abból következik, hogy egy négyzetszám prímtényezős felbontásában minden prímszám páros kitevőn szerepel, így minden kitevő 2 vagy annál nagyobb páros szám, ezért a négyzetszám osztható bármely felbontásban szereplő prím négyzetével. 1 pont

A *b)* tulajdonság pedig abból adódik, hogy a két szám szorzatának prímtényezős felbontásában csak azok a prímek szerepelhetnek, amelyek a számok felbontásában megjelentek, és ha a számok valamelyike a prímek valamelyikének négyzetével osztható volt, akkor ez igaz lesz a többszörösére is. 1 pont

A megállapított két tulajdonság alapján legyen n és $n+1$ két szomszédos „prímben gazdag” szám ($n \in \mathbb{N}^+$). Ekkor

– az $n(n+1)$ is „prímben gazdag” szám, 1 pont

– a $4n(n+1)$ is „prímben gazdag” szám, 1 pont

– a $(2n+1)^2$ is „prímben gazdag” szám. 1 pont

Viszont

$$(2n+1)^2 = 4n^2 + 4n + 1 = 4n(n+1) + 1,$$

így a $(4n^2 + 4n, 4n^2 + 4n + 1)$ szomszédos egészekből álló számpár tagjai is „prímben gazdag” számok. Mivel n értékét a pozitív egészek körében végtelen sokféleképpen megválaszthatjuk, ezért az állítást ezzel igazoltuk. 1 pont

Összesen: **7 pont**

5. Egy kör érinti az M csúcsú derékszög szárait. A szög csúcsából induló e félegyenes a kört először az A, majd a B pontban metszi. A kör rövidebb $\widehat{AB}$ íve a kör kerületének éppen a negyed része. Mekkora szöget zár be az e félegyenes a derékszög száraival? **7 pont**

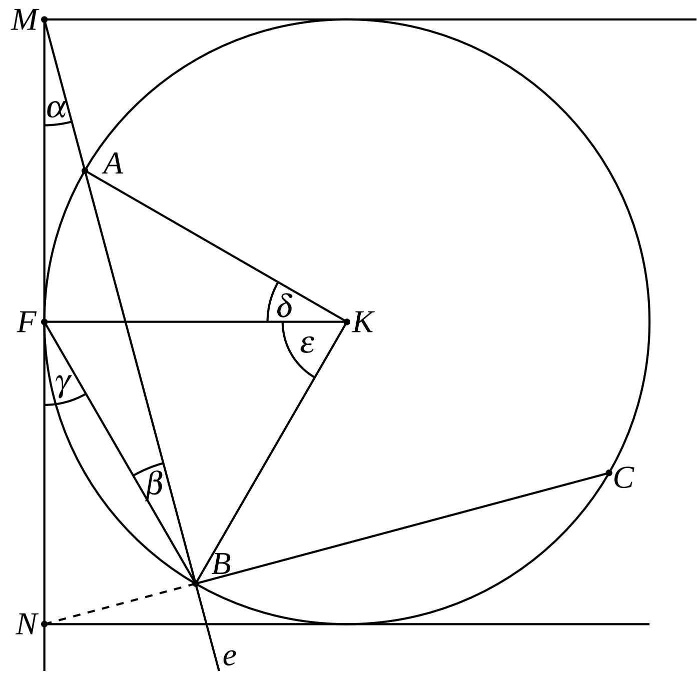

1. megoldás. A kör középpontja K, a rövidebb $\widehat{AB}$ ív és a szögszár érintési pontja F. Forgassuk el 90°-kal a K pont körül a derékszöget a körrel együtt. 1 pont

Ekkor a kör képe önmaga, az M csúcsú derékszög képe az N csúcsú derékszög lesz, ennek szárai szintén érintik a kört, az A pont B-be, az AB húr a rá merőleges BC húrba megy át. 1 pont

Az M pont rajta van az AB egyenesen, ezért az N pont, ami az M pont képe az elforgatásnál, rajta lesz az AB egyenes képén, ami éppen a BC egyenes.

Ezért az $NBM\sphericalangle = CBA\sphericalangle = 90^\circ$. 1 pont

Thalész tételének megfordítása miatt $FB = FM$, ezért $\beta = \alpha$,

$$\gamma = \alpha + \beta = 2\alpha,$$

mert γ külső szöge az MFB háromszögnek.

A középponti és kerületi szögek tétele szerint $\varepsilon = 2\gamma = 4\alpha$ és $\delta = 2\beta = 2\alpha$, 2 pont

így $90^\circ = \delta + \varepsilon = 2\alpha + 4\alpha = 6\alpha$, innen $\alpha = 15^\circ$. 1 pont

Összesen: **7 pont**

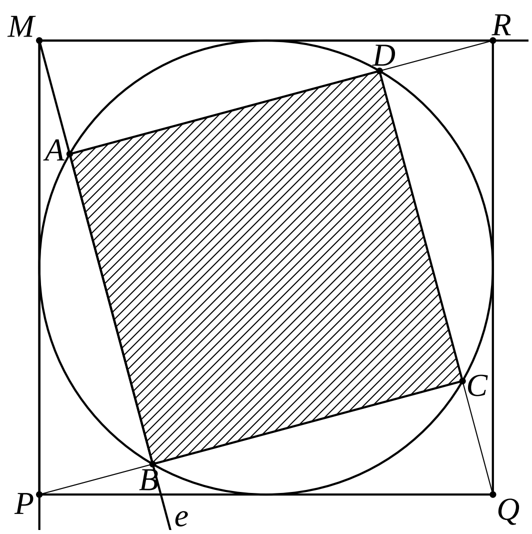

2. megoldás. Vegyük fel az $MPQR$ négyzetet úgy, hogy a megadott kör a beírt köre legyen, P és R pedig a megadott derékszög szárain legyen. Az MB szakaszt 90°-kal elforgatva a négyzet középpontja körül kapjuk a PC szakaszt, amely átmegy a B ponton, hiszen az az MB szakaszon lévő A pont elforgatottja. Hasonlóan kapjuk a C és D pontokat. 2 pont

Az $ABCD$ négyzet területe az $MPQR$ négyzet területének fele, hiszen az adott körbe írható összes négyzet egyforma területű, és az $MPQR$ oldalfelező pontjai által alkotott négyzetről könnyű látni, hogy fele akkora területű. 2 pont

Így az egybevágó MPB, PQC, QRD és RMA háromszögeknek együtt a területe szintén fele a négyzet területének, külön-külön tehát területük a négyzet területének nyolcada. 1 pont

Így az átfogóhoz tartozó magasságuk az átfogó negyedével egyenlők. Az jól ismert, hogy ha egy derékszögű háromszög átfogóhoz tartozó magassága negyede az átfogónak, akkor a szögei nagysága 15° és 75°, azaz a feladat kérdésére is ez a két szög a válasz. 2 pont

(A jól ismert tény bizonyítása: ha F az MP felezőpontját jelöli, akkor a Thalész-tétel megfordítása miatt BF fele az átfogónak. Ha az MPB háromszög magassága a BT szakasz, akkor BTF háromszög olyan derékszögű háromszög, amelynek egyik befogója fele az átfogójának, azaz félszabályos. Innen a szögek már könnyen adódnak).

Összesen: **7 pont**

Megjegyzés. Az ábra kiegészítése után a feladat trigonometriai ismeretekkel is befejezhető. Ha az $MPQR$ négyzet oldala 2 egység, a fentiekhez hasonlóan adódik, hogy $AB = \sqrt{2}$. Ha az $MA = PB$ szakasz hosszát x jelöli, a Pitagorasz-tételt felírva az

$$(x+\sqrt{2})^2 + x^2 = 2^2$$

egyenlet adódik. Ez a

$$2x^2 + 2\sqrt{2}x - 2 = 0$$

másodfokú egyenlethez vezet, amelynek egyedüli pozitív megoldása $\frac{\sqrt{6}-\sqrt{2}}{2}$. Innen pedig az $PMB\sphericalangle$ szög szinuszára $\frac{x}{2} = \frac{\sqrt{6}-\sqrt{2}}{4}$ adódik, amelyről ismert, hogy a hegyesszögek körében csak a 15° a megoldása.